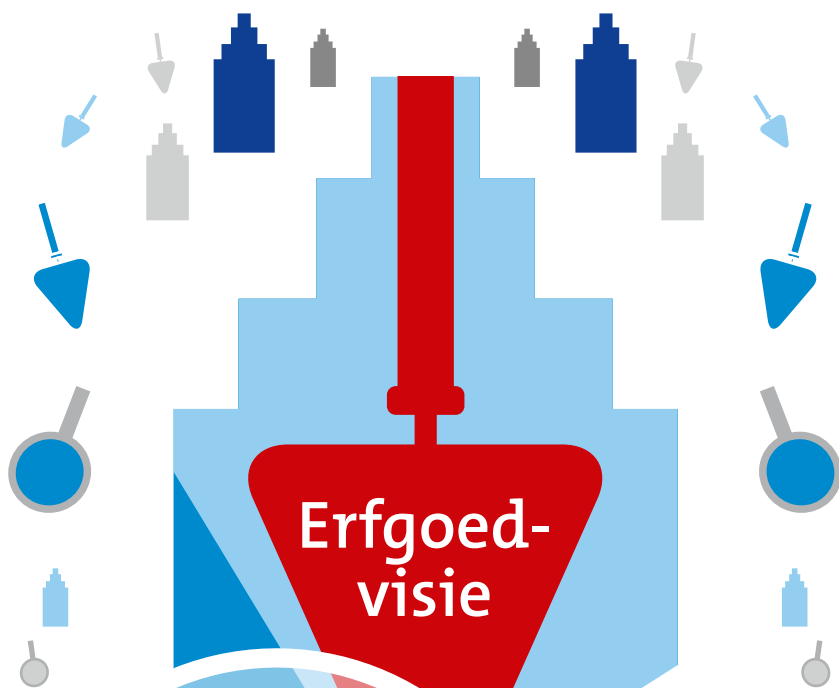
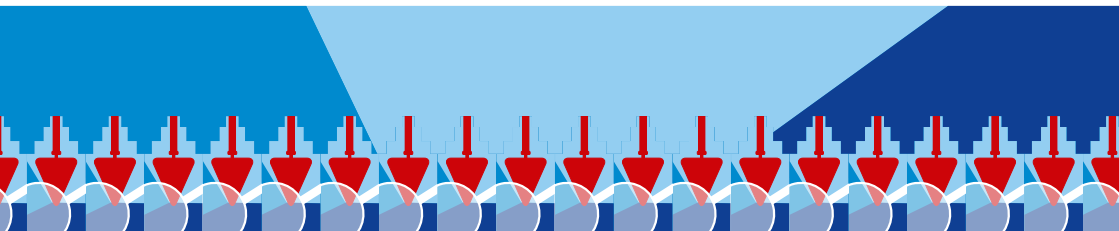

Den Haag

Archeologie

Monumentenzorg
& Welstand

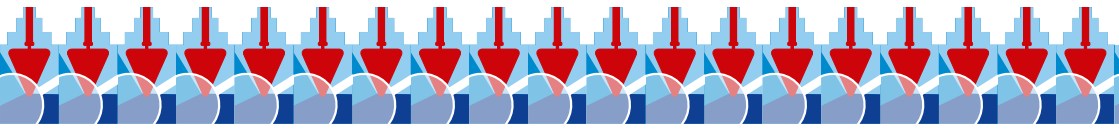
Haags Gemeentearchief

Cultureel erfgoed

Cultureel erfgoed is een verzamelnaam voor monumenten en verzamelingen met een grote cultuurhistorische betekenis. Deze sporen uit het verleden zijn **zichtbaar en tastbaar** aanwezig.

Cultureel erfgoed kunnen voorwerpen in musea, landschappen, monumenten, archieven of archeologische vondsten zijn; het materiële erfgoed. De daaraan verbonden **gebruiken, gewoonten en verhalen** vormen ons immaterieel cultureel erfgoed.

Haags Erfgoed... de Collectie Den Haag

Den Haag kent belangrijk materieel en immaterieel erfgoed, waarbij het materiële erfgoed valt onder te verdelen in een onroerende en een roerende component. Onroerend erfgoed kennen we in de vorm van bijvoorbeeld de Romeinse limes (verdedigingslijn/grens) en cultuur-historisch landschap, zoals de Haagse strandwallen, die zich weliswaar in de ondergrond bevinden, maar die je soms letterlijk tegenkomt.

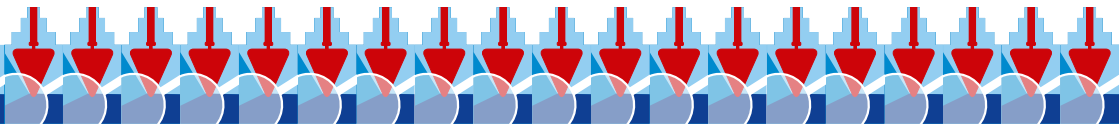
Belangrijk onroerend erfgoed wordt ook gevormd door de vele monumentale gebouwen en stadsgezichten die de Haagse historie belichamen dan wel gerelateerd zijn aan de positie van Den Haag als bestuurscentrum en stad van Vrede en Recht. Daar vinden we ook veel roerend erfgoed: archeologische vondsten en vindplaatsen, maar ook bijzondere voorwerpen in musea en in archieven, zoals de historische prenten, tekeningen, foto's en affiches die het Haags Gemeentearchief beheert. Dit erfgoed helpt ons om de historie van en ontwikkelingen in de stad te kunnen reconstrueren. En tot slot hebben we het immateriële erfgoed, dat niet

tastbaar is, maar voor de Hagenaar wel heel betekenisvol. Enkele voorbeelden hiervan: de Haagse Markt, Prinsjesdag, Vlaggetjesdag en personen van zeer divers pluimage, zoals Haags Jantje en Haagse Harry. Maar ook de namen van Haagse straten, vastgelegde verhalen van haar inwoners, de rijtoer op Prinsjesdag, Parkpop en de herdenking bij het Indië-monument behoren tot ons immateriële erfgoed.¹

Demonstratie stofzuigermondstuk op de Haagse Markt aan de Herman Costerstraat, 1 februari 1993
Foto door Dienst Stedelijke Ontwikkeling
(Bert Mellink)

1. Het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) houdt een inventaris bij van immaterieel erfgoed in het land.

Het belang van de Collectie Den Haag

... voor *identiteit, cultuur en samenleving*

De betekenis van erfgoed ligt vooral in de bijdrage die het levert aan ons identiteitsbesef. We ervaren het verleden pas als een erfenis, een erfgoed, als we ons erin kunnen herkennen, als het bij ons hoort. Erfgoed draagt op die manier bij aan de identiteit van groepen en gemeenschappen waartoe wij behoren. En wie dan 'identiteit' zegt, verwijst niet alleen naar het verleden,

maar ook naar continuïteit en toekomst.² Zo heeft de instroom van mensen uit het voormalig Nederlands-Indië Den Haag de bijnaam 'de Weduwe van Indië' opgeleverd, iets dat niet alleen kenbaar is door of in de Archipelbuurt maar ook van invloed is geweest op andere facetten van de stad, zoals op de Haagse muziekcultuur.

Wieteke van Dort ('Tante Lien') overhandigt tijdens de 22e Pasar Malam Besar de eerste exemplaren van de nieuwe langspeelplaat van Rudy and the Raindrops aan Rudy van Dalm zelf en zijn drie kinderen, die tijdens de Pasar zullen optreden, 18 juni 1980. Foto door Robert Scheers

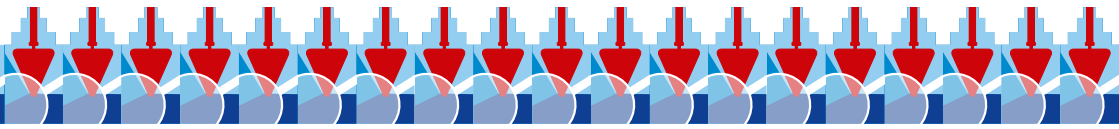
2. Willem Frijhoff, dynamisch erfgoed, Amsterdam 2007

Inmiddels is Den Haag de meest diverse stad van Nederland.³ Het verbinden van al die verschillende groepen met elkaar en met de stad is dan ook een van de belangrijkste brede maatschappelijke opgaven waar we voor staan. Erfgoed kan daarin een belangrijke rol spelen. Het bindt mensen en brengt ze bij elkaar. Dat gaat echter niet vanzelf; het is iets waar burgers mee in contact moeten kunnen komen, zodat ze dat als iets 'van henzelf' kunnen gaan beschouwen. Als dat gebeurt, als Hagenaars meedoen met tradities en activiteiten die verbonden zijn met de stad en ze meer weten over de geschiedenis van de plek waar ze wonen en leven, dan versterkt dat niet alleen hun eigen identiteit maar ook de gemeenschapszin.

Zorg voor erfgoed betekent nadrukkelijk niét dat veranderingen in de woon- en leefomgeving zouden moeten worden tegengehouden. Integendeel: stad en samenleving ontwikkelen zich, in reactie op een steeds veranderende maatschappelijke context. Zo is het evident dat als gevolg van de ontkerkelijking ook in Den Haag kerkgebouwen een andere, vaak niet-religieuze, bestemming krijgen of soms geheel verdwijnen. Gebedshuizen van andere religies worden daarentegen juist geleidelijk aan meer zichtbaar in de stad.

3. De nieuwe tevredenheid. Toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland, WWR 2018

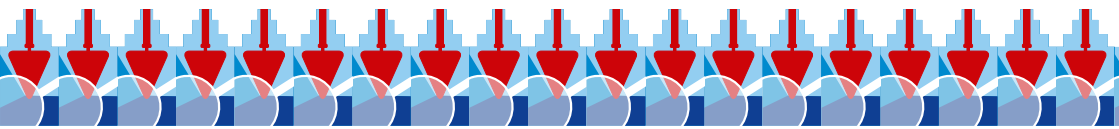

Zo werd de eerste moskee van Nederland, in 1955 in het Benoordenhout, in eerste aanleg ontworpen als Haagse villa. In de decennia daarna kreeg het gebouw een aantal aanpassingen waardoor het gebedshuis zich steeds meer als moskee liet zien. Dit is een mooi voorbeeld van het dynamische karakter van erfgoed en laat zien dat het juist belangrijk is om transities in de stad vast te leggen. Zodat wij, en generaties na ons, de lijnen van 'toen naar nu en straks' kunnen blijven volgen.

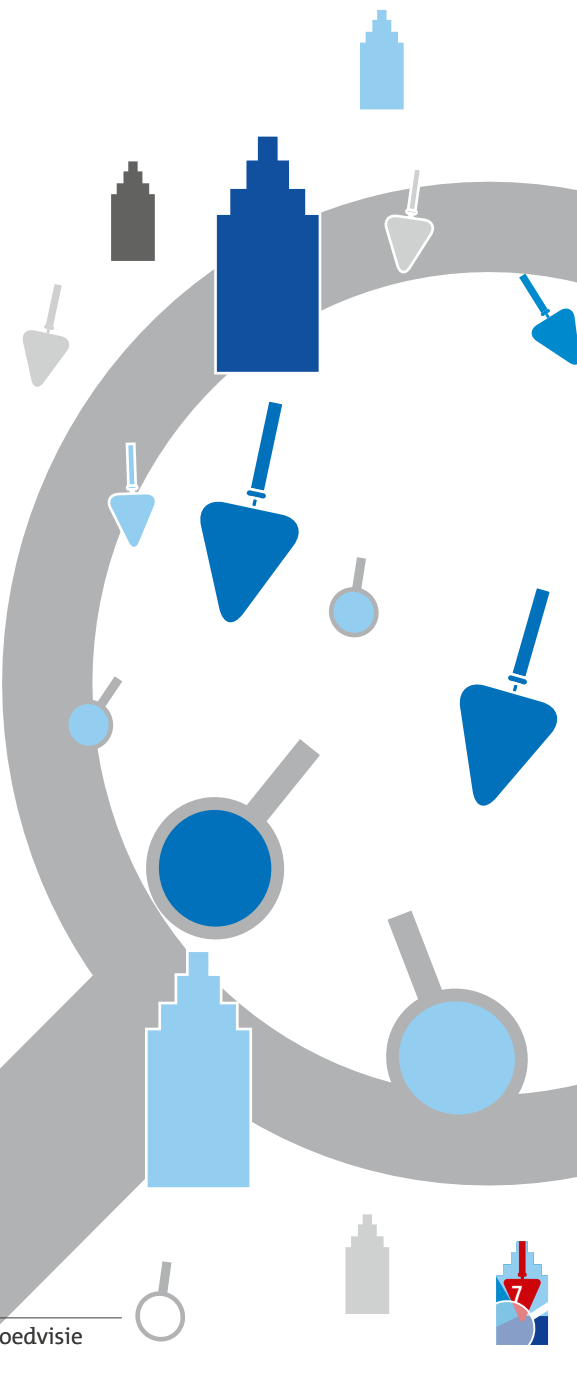
In het geval van Den Haag en van veel andere grote steden, omvatten de 'generaties na ons' veel Hagenaars die voor een belangrijk deel hun wortels nog maar recent in Nederland hebben liggen. Dat betekent iets voor ons erfgoed-perspectief en voor de ambities daarin. Want dat wat we als erfgoed ervaren en benoemen kan voor verschillende groepen en culturen verschillend zijn in aard en uitingvorm. We moeten onszelf dan ook nadrukkelijk de vraag stellen of we in onze

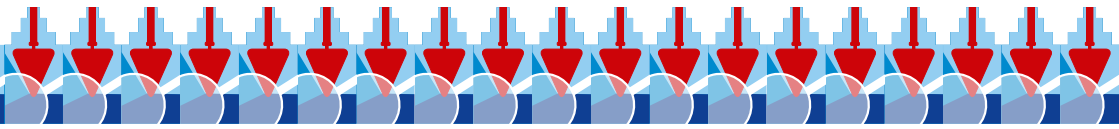

Eerst moskee (Mobarak-moskee) van Nederland aan de Oostduinlaan 79, maart 1956. Foto door J.W. Durrer

benadering van de Collectie Den Haag wel inclusief genoeg zijn. De continuïteit van cultureel erfgoed zit – hoe contrair dat ook mag klinken – in de beweging, en die beweging zit ook in nieuwe bevolkingsgroepen in de stad. Zij moeten de ruimte krijgen om hun culturen en geschiedenissen onderdeel te laten uitmaken van het erfgoed van de stad, van de Collectie Den Haag. Tegelijkertijd weten we ook dat de zorg voor het Haagse erfgoed veelal is belegd bij Haagse instellingen en ‘erfgoedhoeders’ die niet representatief zijn voor deze ‘nieuwe’ groepen die deel zijn gaan uitmaken van onze samenleving. We moeten onszelf dus steeds de vraag te stellen of de Collectie Den Haag vanuit een inclusief perspectief wordt bekeken en samengesteld.

..... voor de Haagse economie

Ons erfgoed maakt de stad aantrekkelijk. Als dat erfgoed laagdrempelig en aantrekkelijk wordt gepresenteerd, is dat voor toeristen en recreanten een extra reden om de stad te bezoeken, iets waar we in economische zin wel bij varen. Onderzoek heeft uitgewezen dat vooral binnensteden met een monumentale historische kern als zeer aantrekkelijk worden ervaren door bezoekers, die er dan vaker terugkeren of hun verblijf willen verlengen. Voor anderen kan het een reden zijn om in Den Haag te gaan wonen of werken.⁴

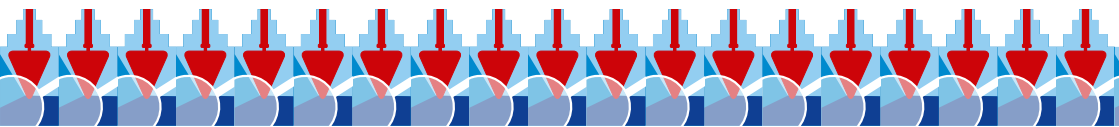
Om de aantrekkingskracht van Den Haag op bewoners en bezoekers te vergroten is het dus van groot belang dat de zichtbaarheid, toegankelijkheid en beleving van het erfgoed in de stad worden vergroot. Dat betreft uiteraard de in de stad gesitueerde musea, maar ook iconische gebouwen en plekken als het Binnenhof en de Passage, en winkelpanden als de Bijenkorf en de voormalige Bonnetterrie.

200 jaar Prinsjesdag en Open Monumentendag op het Binnenhof. Rij voor bezichtigen Trêveszaal, 13 september 2014. Foto door Frank Jansen

4. Voortgang groeisector toerisme 2016, RIS 295521

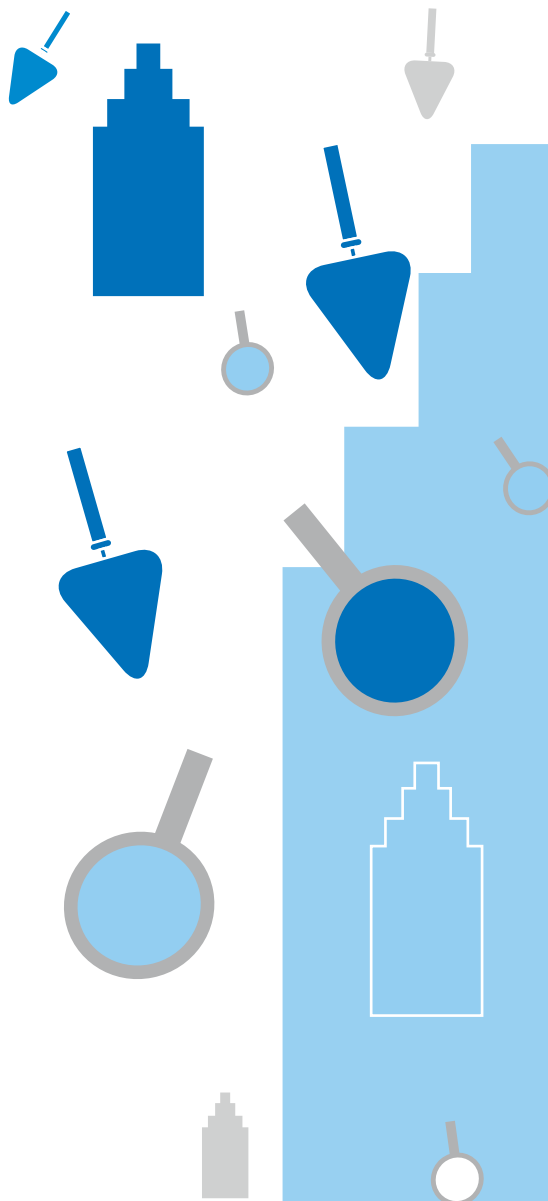

... en voor een verantwoorde omgang met onze leefomgeving

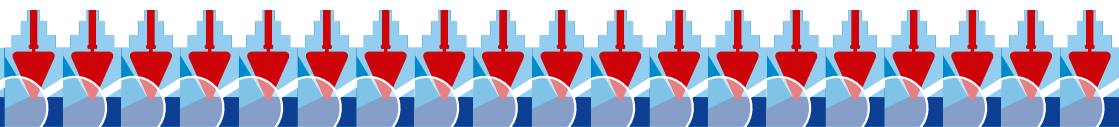
Erfgoed vormt een essentieel onderdeel van een leefomgeving waar mensen zich thuis voelen, bedrijven zich graag vestigen en bezoekers van genieten.⁵ Een goede zorg voor erfgoed maakt dan ook onderdeel uit van een bredere maatschappelijke opgave die de gemeente heeft te vervullen.

Dit vinden we intrinsiek belangrijk, maar dit wordt ook door wet- en regelgeving afgedwongen.

Dat is op de eerste plaats de Erfgoedwet, die in 2016 in werking trad. Hiermee is één integraal wettelijk kader gecreëerd dat betrekking heeft op behoud van en omgang met museale objecten, monumenten en archeologie. Daarnaast geeft ook de Archiefwet het college van B&W een verplichting om het erfgoed dat zich in het gemeentearchief bevindt te behouden en voor burgers goed toegankelijk te maken. De afdelingen Monumentenzorg & Welstand, Archeologie en het Haags Gemeentearchief stellen elk iedere vier jaar een meerjarenbeleidsplan op waarin deze wettelijke taken worden vertaald naar ambities en activiteiten.

5. Cultuurprofiel stedelijke regio Haaglanden, Den Haag 2018, Cultureel erfgoed op waarde geschat, 2013, Haagse bluf, of het verbindende element in de positionering van Den Haag, 2009

Die zijn enerzijds gericht op het borgen van het verleden, anderzijds zijn ze kaderstellend voor de toekomst: de zorg voor erfgoed is van invloed op het gemeentelijk beleid dat prettig en duurzaam wonen, werken en recreëren in onze stad mogelijk moet maken. Hierbij richten deze afdelingen zich, zoals eerder aangegeven, op erfgoed dat zich bevindt in de bodem, de gebouwde omgeving, op bijzondere plekken in de openbare ruimte en het landschap en op sporen uit het verleden vastgelegd in verhalen. Scheidslijnen tussen deze aandachtsgebieden zijn best scherp te trekken. Echter, de Erfgoedwet heeft deze wettelijke scheidslijnen inmiddels opgeheven; de ontwikkeling van de stad in planontwikkeling, -toetsing en -uitvoering, zou vanuit een integraal erfgoedperspectief moeten plaatsvinden. Beslissingen over de inrichting van de publieke ruimte, onder- en bovengronds, verlangt dus een brede cultuurhistorische benadering. Dat betekent dat de kwaliteit van keuzes en beslissingen over bebouwing, herinrichting van delen van de stad en de omgang met

historische plekken een analyse behoeft waarin belangrijke sporen uit het verleden in de bodem, de gebouwde omgeving, in de openbare ruimte en het landschap én in verhalen en tradities in samenhang met elkaar worden meegenomen en gewogen. Een integrale cultuurhistorische benadering is dus nu – onder het huidige regime van de Erfgoedwet - al van belang. Roerend cultureel erfgoed en de aanwijzing van rijksmonumenten worden geregeld in de Erfgoedwet. De aanwijzing van ruimtelijk cultureel erfgoed (stads- en dorpsgezichten en cultuurlandschappen) en omgang met het cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving komen straks in de Omgevingswet, die naar verwachting in 2022 in werking treedt. In de Omgevingswet wordt bovendien ook het aanwijzen van provinciale en gemeentelijke monumenten geregeld, het vergunnen van (archeologische) rijksmonumenten en het beschermen van de omgeving van een monument.

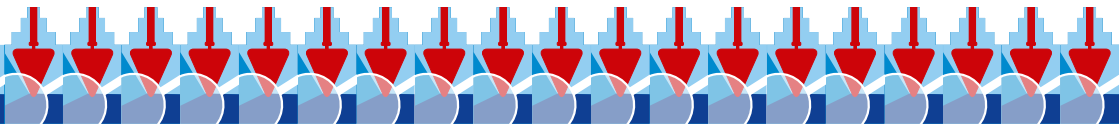
Archeologisch onderzoek aan de Kort Vijverberg naar de (fundering van de) middeleeuwse Uiterste Poort. Deze poort was een van vijf poorten rond het Binnenhof en en gaf toegang tot het Voorhout en het Haagse Bos, 2012
Foto door Andjelko Pavlovic, afdeling Archeologie

OP 104
13-13-17
11
041-01180

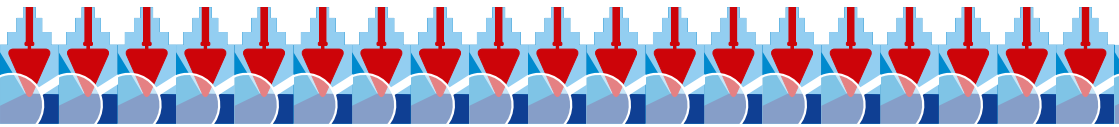
De Omgevingswet gaat uit van een integrale omgevingsvisie op de stad die moet kunnen worden doorvertaald naar een omgevingsplan (die de huidige bestemmingsplannen gaan vervangen). De omgevingsvisie is een strategische visie voor de lange termijn voor de gehele fysieke leefomgeving. Cultureel erfgoed maakt daar deel van uit. In zowel de omgevingsvisie als het omgevingsplan is aandacht voor cultureel erfgoed dan ook een verplicht thema en spelen cultuurhistorische aspecten en afwegingen een belangrijke rol. Om die aspecten te kunnen inbrengen, is het beschikken over een culturele waardenkaart van groot belang. Deze kaart, waarin zowel materieel en immaterieel

erfgoed wordt opgenomen, stelt ons in staat om ook vanuit een erfgoedperspectief op een verantwoorde manier een omgevingsvisie te kunnen opstellen, omgevingsplannen te toetsen en een goede afweging van cultuurhistorische belangen voor het opstellen van gebiedsprofielen te maken.

Tot zover is beschreven hoe we het belang van erfgoed voor Den Haag zien, wat we daaronder moeten verstaan en waarom een integrale benadering ervan niet alleen gewenst, maar ook noodzakelijk is. Hoe we daar programmatisch uitvoering aan gaan geven de komende jaren wordt beschreven in de navolgende erfgoedagenda.

Madurodam met op de voorgrond het Binnenhofcomplex, ca. 1960. Foto door JosPé

De Haagse Erfgoedagenda

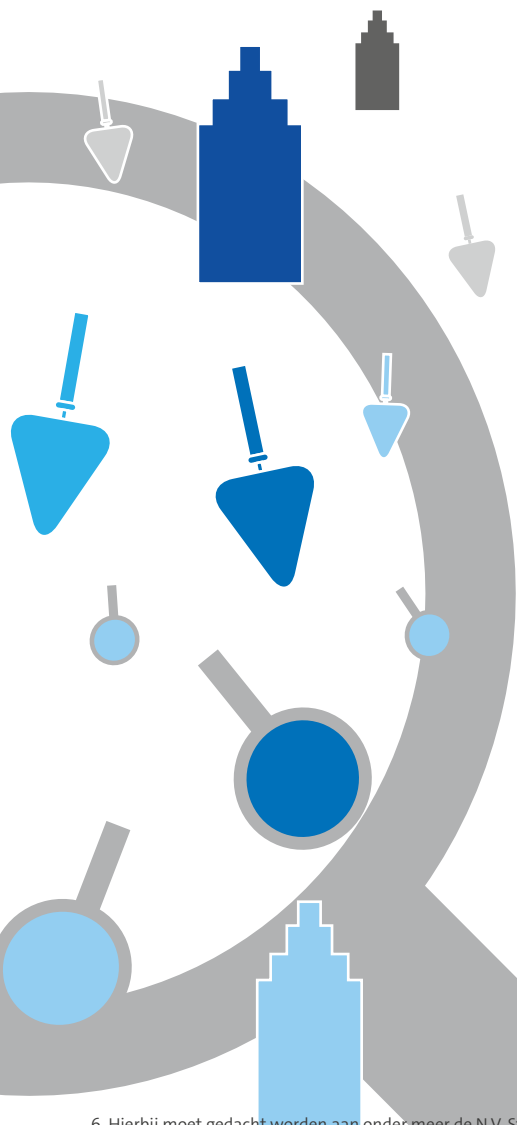
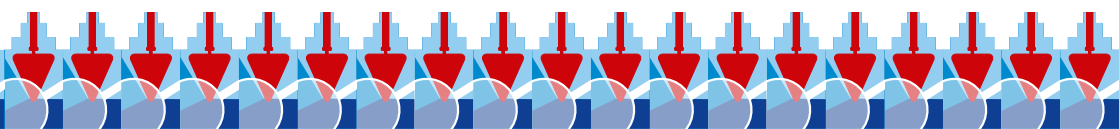
De erfgoedagenda die hier wordt gepresenteerd dient niet om de verschillende sectorale beleidsvelden, -taken en -instrumenten te vervangen. Die blijven namelijk nodig en zullen beleidsdoelstellingen en bijzondere aandachtsgebieden op het eigen vakgebied en vanuit ieders wettelijk kader blijven omvatten. In bijlage 1 is per gemeentelijke erfgoedpartner hiervan een beknopt overzicht weergegeven. In de jaarplannen van de erfgoedpartners, het opstellen van nieuwe beleids(meerjaren)plannen en het initiëren van concrete activiteiten, zullen echter wel de komende jaren de volgende speerpunten als gezamenlijke 'erfgoedagenda' voor Den Haag specifieke aandacht krijgen:

I. De culturele waardenkaart

Een culturele waardenkaart (ook wel: erfgoedkaart) biedt informatie over zowel bovengronds als ondergronds erfgoed, over rijks- en gemeentelijke monumenten, beeldbepalende panden, archeologische percelen en/of verwachtingszones. Ook zijn de resultaten van verschillende soorten (archeologische) onderzoeken in deze kaart opgenomen. Vanuit archieven kunnen aan bepaalde panden, terreinen of onderzoeken achterliggende rapportages, geschiedkundige verhalen of publicaties worden toegevoegd. Het betrekken van het immateriële historisch perspectief vormt een belangrijke aanvulling op het materiële erfgoed. Sterker nog: deze geschiedenissen en verhalen maken soms juist plekken en gebouwen tot erfgoed.

Duitse bunkers tevoorschijngekomen bij het afgraven van het duin aan Lindoduin, mei 1964
Foto door Stokvis

Zoals al hiervoor werd beschreven is het van belang met het oog op de invoering van de Omgevingswet, om in de eerste plaats al het erfgoed in beeld te brengen.

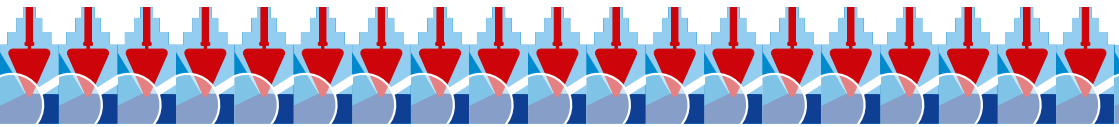
Dit erfgoed omvat:

- Bovengronds erfgoed: rijks- en gemeentelijke monumenten, beeldbepalende panden en beschermde stadsgezichten;
- Historische infrastructuur van Den Haag: historisch straten-, wegen- en pleinenstructuur, verkavelingspatronen, water en watergebonden infrastructuur, historisch groen/tuinen/parken;
- Ondergronds erfgoed: Archeologische vindplaatsen en/of percelen waar archeologie verwacht wordt, resultaten van archeologische (voor) onderzoeken;
- Archieven;
- Immaterieel erfgoed (de verhalen bij plekken en gebouwen);
- Collecties.

Dit vergt over het algemeen geen nieuwe onderzoeken of inventarisaties.

Veel informatie is al bij de gemeentelijke erfgoedpartners beschikbaar. Ook externe erfgoedpartners⁶ kunnen vanuit hun verschillende vakdisciplines hieraan een bijdrage leveren.

6. Hierbij moet gedacht worden aan onder meer de N.V. Stadsherstel, de vereniging Vrienden van Den Haag, de Vereniging Hendrick de Keyser, Stichting Haags Industrieel Erfgoed, de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe, deels verenigd in het Haags Monumentenplatform

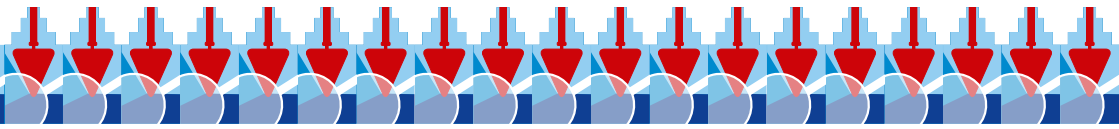

Het ontbreekt echter tot nu toe aan een medium dat deze informatie bundelt en dit erfgoed integraal ontsluit: de erfgoedkaart. Om die reden wordt nog dit jaar gestart met het leggen van het digitale fundament voor een dergelijke kaart. Momenteel wordt onderzocht welke GIS-applicatie hiervoor het meest geschikt is. Dit moet in ieder geval een digitale basiskaart opleveren die vervolgens de komende jaren met allerlei ander kaartmateriaal en historische (ruimtelijke) data kan worden aangevuld, zoals archiefmateriaal, archeologische data, beeldmateriaal en andere gegevens die op

adresniveau in de digitale erfgoedkaart kunnen worden 'geplot' en zo het erfgoed in wijken en buurten van de stad beter inzichtelijk maakt. Met deze GIS applicatie moet een solide fundament voor de erfgoedkaart worden gelegd, met daarbij een breed toepassingsbereik (bouwgeschiedenis, archeologie, sociale geschiedenis, genealogie en erfgoed- en monumentenbeleid). Het beschikken over een dergelijke GIS-applicatie maakt het ook mogelijk dat we ons erfgoed voor het publiek met de nieuwste digitale technieken vindbaar maken en presenteren.

Vlag Open Monumentendag aan de Prinsessegracht, 14 september 2008.
Foto door Dienst Stedelijke Ontwikkeling (Claudia van Noord)

II. Het erfgoed van de Tweede Wereldoorlog

Het erfgoed van WOII is, waar het gaat om monumenten, museale objecten en archieven, goed gedocumenteerd. Dit in tegenstelling tot de aandacht die er vanuit archeologie aan is geschonken tot nu toe. Dat laatste is recentelijk veranderd. Er is in de archeologische wereld aandacht voor het tijdvak 1940-1945 opgekomen en sinds kort zijn gemeenten ook wettelijk verplicht om daar beleid op te maken. We beschikken in Den Haag over veel meer erfgoed dan de 'harde' (betonnen) sporen van de Atlantikwall. Het militair landschap dat de bezetter destijds creëerde liet ook 'zachte' sporen na, zoals (resten van) loopgraven, schuttersputten, veldkeukens, versperringen, paden, schilderingen/afbeeldingen op/in bunkers en meubilair/mobilia.

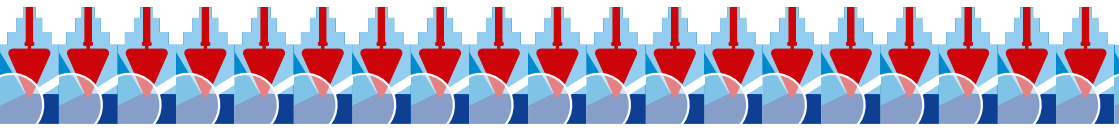
Tot dit erfgoed behoren zoals gezegd ook materiële (archieff)bronnen (inclusief egodocumenten zoals dagboeken), maar ook immateriële bronnen (de verhalen, bijvoorbeeld het gebruik van panden en locaties door de bezetter) en monumenten in de zin van gedenktekens. En ook specifieke gebeurtenissen, de oorlogsgeschiedenis van Den Haag kenmerken, behoeven aandacht. Zo is daar de 'slag om de Residentie', met daarin een prominente rol voor de vliegvelden Ypenburg en Ockenburg – de Duitse luchtlandingsoperatie die volledig mislukte en de

koninklijke familie in staat stelde uit te wijken naar Engeland. Scheveningen als uitvalsbasis voor veel Engelandvaarders, Den Haag als belangrijk centrum van verzet en het Oranjehotel als de plek waarin veel verzetsstrijders gevangen werden gezet. Het Binnenhof als bestuurscentrum van de Duitse bezettingsmacht, en de plekken in Den Haag van waaruit meer dan 14.000 Joodse Hagenaars en 112 Roma en Sinti werden weggevoerd. In de stad zijn op veel plekken monumenten geplaatst die deze gebeurtenissen herdenken. Ook dit WOII-erfgoed moet een plek krijgen op de erfgoedkaart.

Dodencel 601 in het Oranjehotel, Pompstationsweg, oktober 1965
Foto door Stokvis

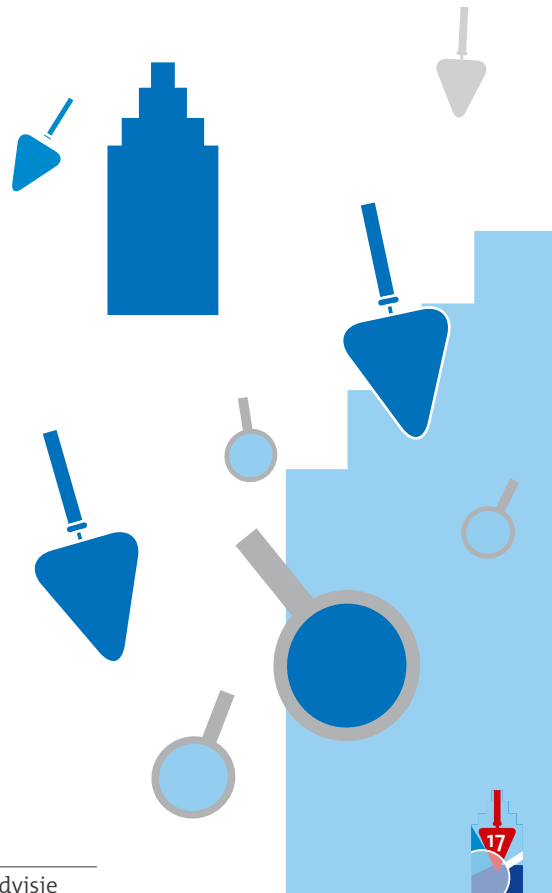

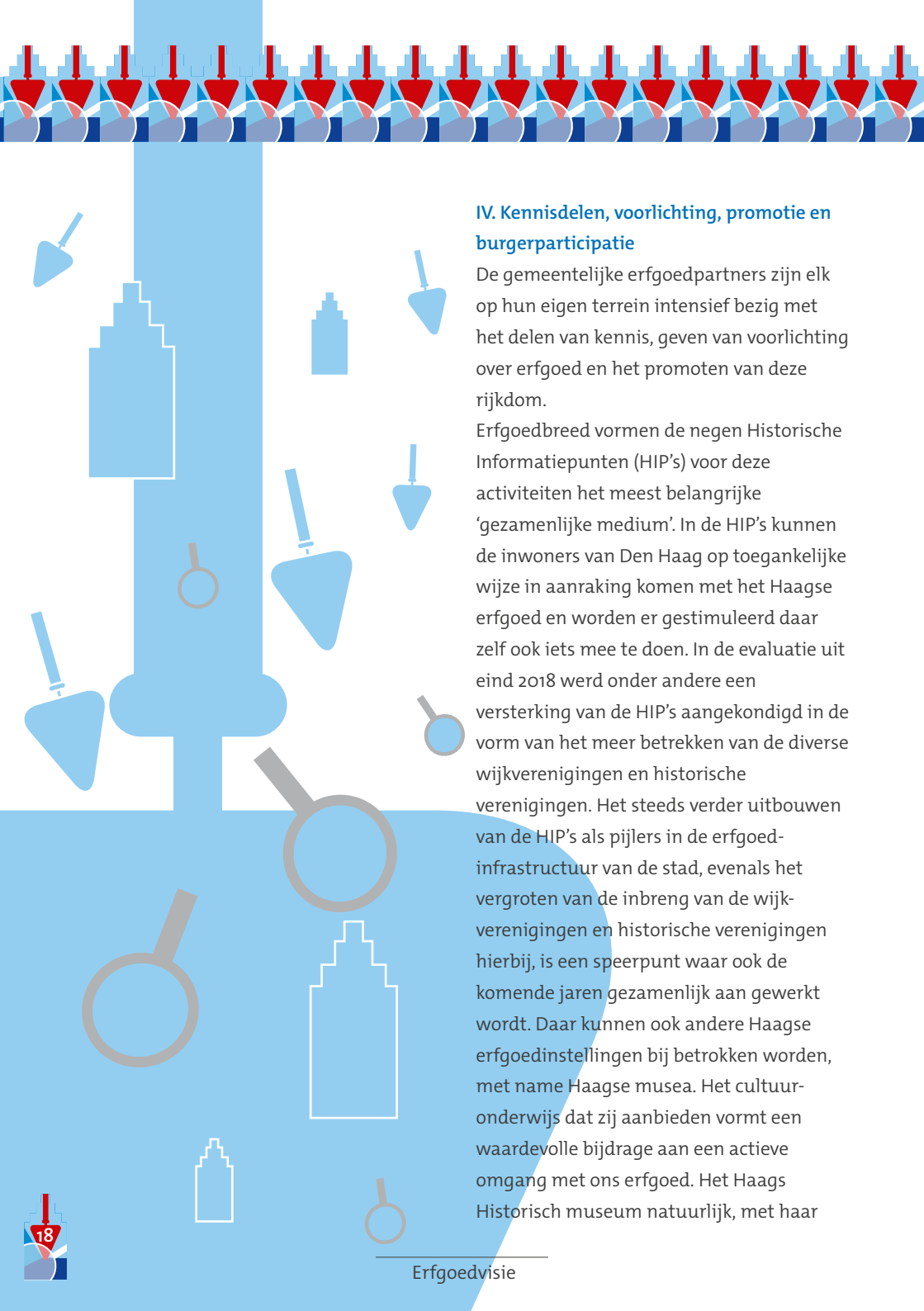

III. Nieuwkomers door de eeuwen heen

Het is zaak om het Haagse erfgoed-landschap een veelkleurig palet te laten zijn. De eerder genoemde ‘nieuwe groepen’ in de stad moeten dan ook meer bij het erfgoed worden betrokken en ook hun eigen erfgoed zou een plek moeten krijgen binnen het erfgoedbeleid. Om de ‘beweging’ in de continuïteit van cultureel erfgoed onder de aandacht te brengen en te onderstrepen, moet het thema ‘nieuwkomers door de eeuwen heen’ in gezamenlijkheid inhoud worden gegeven, in beleid en activiteiten. Dit kan bijvoorbeeld door de programmering in de Historische Informatie Punten. Maar ook door het ontwikkelen van speciale activiteiten en projecten, bijvoorbeeld door meer aandacht te schenken aan verschillende fasen van migrantengeschiedenis in onze stadsgeschiedenis van de afgelopen eeuwen (‘migratie is van alle tijden’), inclusief de plekken waar nieuwe groepen zich dan vestigden. Voor wat betreft de meer recente migranten die zich in onze stad hebben gevestigd is onlangs het project Archief Inclusief gestart, een initiatief om bevolkingsgroepen te bereiken uit verschillende culturen en zo hun ervaringen, verhalen en archieven ‘op te halen’. Daarbij is het goed ons te realiseren dat de ‘traditionele’ manier van het beheren van erfgoed,

door het onder te brengen bij een erfgoedinstelling en het vervolgens van daaruit te presenteren, niet voor al deze groepen een vanzelfsprekendheid is. Dat hoeft echter het vastleggen en delen ervan, en het koppelen van die verhalen aan plekken en bijzondere gebeurtenissen in de stad, niet te verhinderen. Andere technieken en instrumenten, zoals bijvoorbeeld Oral History, kunnen hierop worden ingezet.

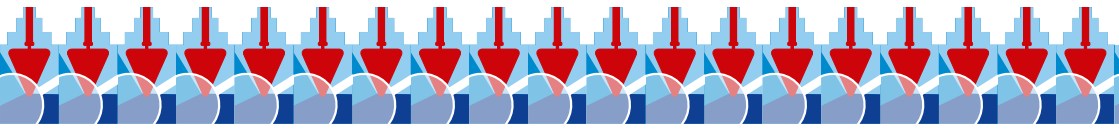

IV. Kennisdelen, voorlichting, promotie en burgerparticipatie

De gemeentelijke erfgoedpartners zijn elk op hun eigen terrein intensief bezig met het delen van kennis, geven van voorlichting over erfgoed en het promoten van deze rijkdom.

Erfgoedbreed vormen de negen Historische Informatiepunten (HIP's) voor deze activiteiten het meest belangrijke 'gezamenlijke medium'. In de HIP's kunnen de inwoners van Den Haag op toegankelijke wijze in aanraking komen met het Haagse erfgoed en worden er gestimuleerd daar zelf ook iets mee te doen. In de evaluatie uit eind 2018 werd onder andere een versterking van de HIP's aangekondigd in de vorm van het meer betrekken van de diverse wijkverenigingen en historische verenigingen. Het steeds verder uitbouwen van de HIP's als pijlers in de erfgoedinfrastructuur van de stad, evenals het vergroten van de inbreng van de wijkverenigingen en historische verenigingen hierbij, is een speerpunt waar ook de komende jaren gezamenlijk aan gewerkt wordt. Daar kunnen ook andere Haagse erfgoedinstellingen bij betrokken worden, met name Haagse musea. Het cultuuronderwijs dat zij aanbieden vormt een waardevolle bijdrage aan een actieve omgang met ons erfgoed. Het Haags Historisch museum natuurlijk, met haar

focus op Haagse geschiedenis, Muzee voor wat betreft de Scheveningse historie, het Kunstmuseum dat kunst meer vanuit een internationaal perspectief belicht (maar dan wel met een collectie die eigendom is van de stad Den Haag, en daarmee zeker ook Haags erfgoed vertegenwoordigt) en het Museon met een breed museaal cultuurprofiel.

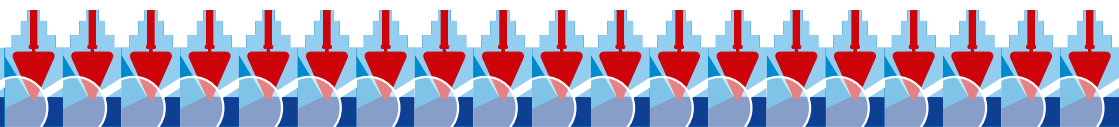
Het zoeken naar verbinding tussen wat deze museale instellingen te bieden hebben en de gemeentelijke erfgoedinstellingen, biedt interessante mogelijkheden.

Zo kunnen de 'schildersbrieven' die het HGA in beheer heeft gekoppeld worden aan kunstwerken van deze schilders in beheer bij onze musea, en aan panden in de Haagse binnenstad waar deze schilders destijds woonden, panden die nu deels een monumentale status hebben en gelegen zijn op Haagse bodem waarin soms schatten uit het verleden zijn opgegraven. Het integraal belichten van dit soort 'kruisverbanden' maakt erfgoed actueel en intrigerend.

Overzicht Dag van de Haagse Geschiedenis op het Plein, april 2019. Foto door Robin Butter

7. Van o.a. Willem Maris, Mesdag, Toorop, Mauve, Weissenbruch, Willem Witsen, Zilcken, Isaac en Jozef Israëls

Voor het presenteren daarvan is gebruikmaking van nieuwe media en technieken belangrijk; het helpt ons om nieuwe groepen aan te spreken, zeker de jongere generaties. Door veel meer met Virtual Reality en 3-D technieken te gaan werken, naast meer traditionele vormen, vergroten we dus het bereik en kunnen we op een aansprekende manier ons erfgoed onder de aandacht brengen.

Maar Hagenaars weten zelf ook vaak veel van de geschiedenis van hun eigen leefomgeving, kunnen verhalen inbrengen en documenten, foto's, films, monumenten en artefacten van (context)informatie voorzien. Dat verrijkt het materiaal, tegelijkertijd brengt het zoeken hen ook dichterbij dat erfgoed. Zo heeft het Haags Gemeentearchief momenteel een project 'Oorlog in Den Haag. Dagelijks leven in bewegend beeld, 1940-1945' in voorbereiding, bedoeld om bij de Haagse bevolking nog zoveel mogelijk filmbeelden

uit de oorlogsjaren op te sporen, te digitaliseren en van verhalen en context te voorzien. Dit project laat zien dat de zorg voor ons erfgoed niet is voorbehouden aan de overheid, maar een gezamenlijke inspanning van gemeente én burgers behoort te zijn.⁸ En Hagenaars laten zich wat dat betreft ook niet onbetuigd. Een goed voorbeeld daarvan is de viering van 100 jaar 'De Regentes' in 2020, dat gepaard zal gaan met onder meer een publicatie en een tentoonstelling, samengesteld door vrijwilligers. Om dit soort waardevolle particuliere initiatieven te stimuleren en belonen zal de Haagse Erfgoedprijs worden ingesteld. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt, op de Dag van de Haagse Geschiedenis, aan een particulier project dat zich heeft onderscheiden door op een bijzondere of inspirerende manier Haags erfgoed te behouden, documenteren of presenteren.

Bijlage 1

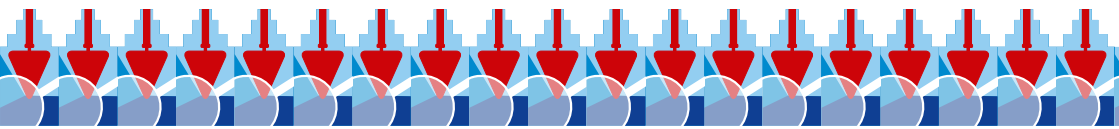
Overzicht staand beleid, vigerende programma's en structurele programmapunten.

1. Archeologie

De afdeling Archeologie zorgt er voor dat Archeologische vindplaatsen in Den Haag goed worden beheerd en indien noodzakelijk goed worden onderzocht en gedocumenteerd. Daarnaast zorgt de afdeling ervoor dat de kennis over het verleden van de stad zo goed mogelijk naar de bewoners en bezoekers wordt uitgedragen met inzet van allerlei middelen.

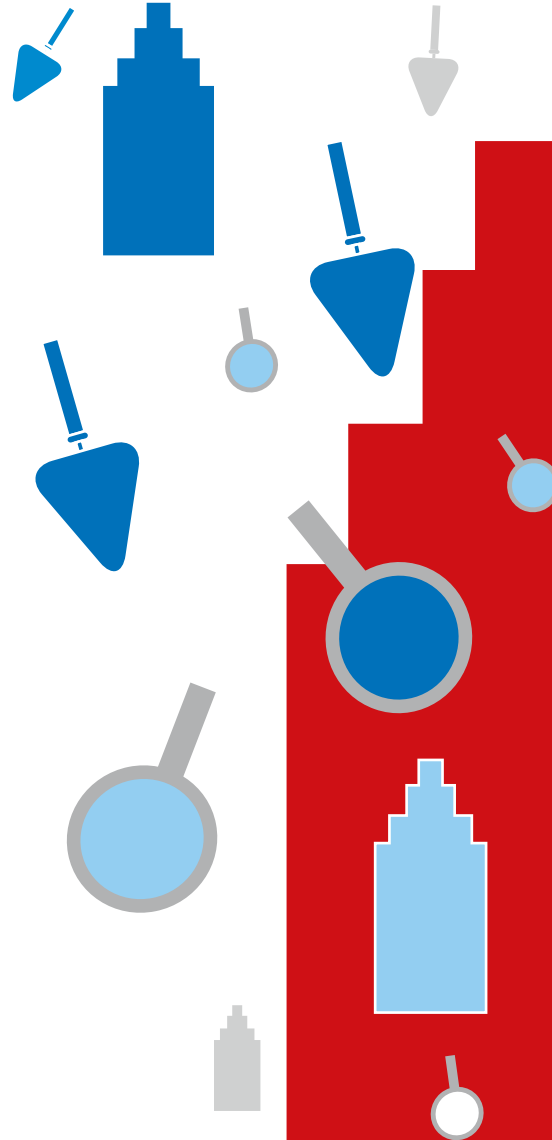
Het huidige beleid is vastgesteld in de Beleidsnota en de daarbij behorende bijlagen, de Gemeentelijke onderzoeksagenda en de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart, die beiden op onze website te vinden zijn. Jaarlijks worden de werkzaamheden van de afdeling opgenomen in een Jaarwerkplan en de activiteiten worden in een evenementen-agenda opgenomen.

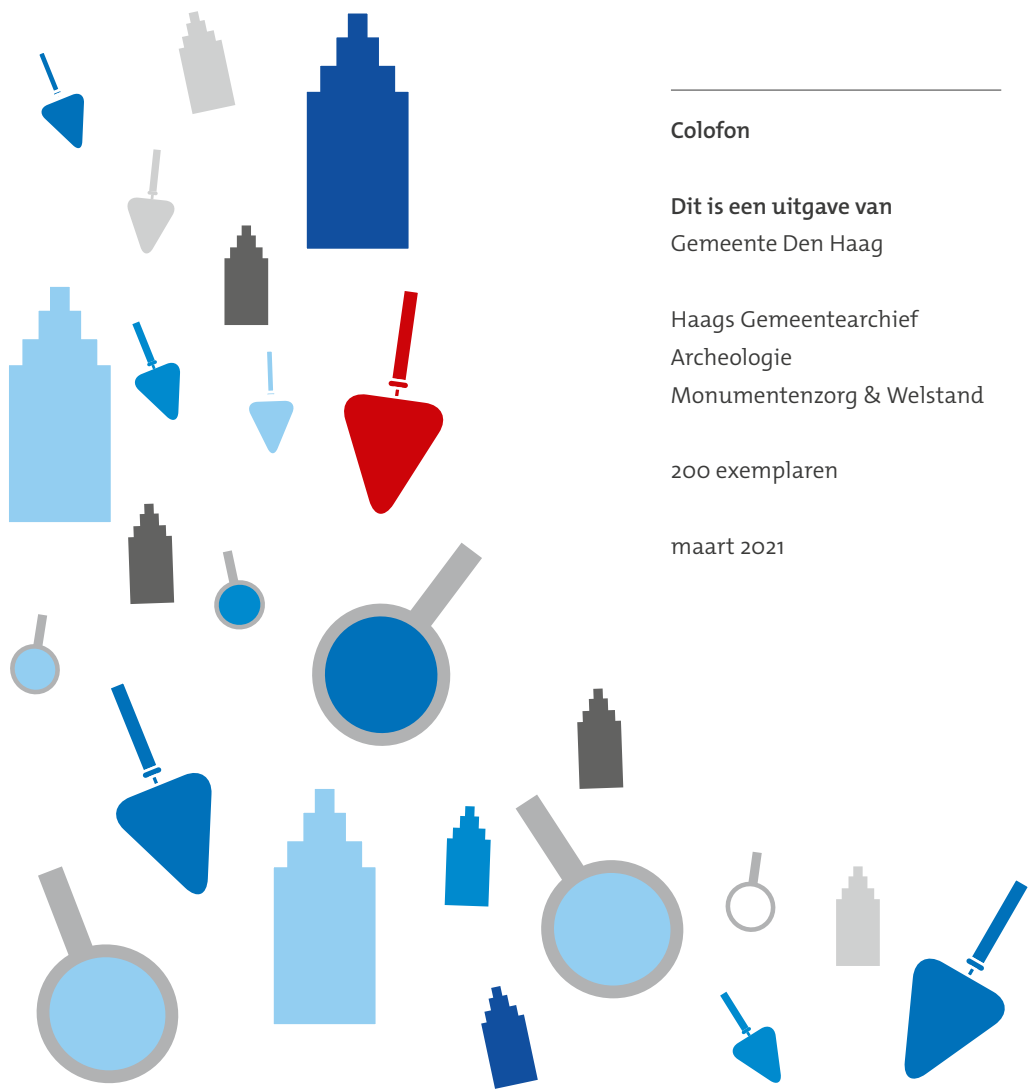
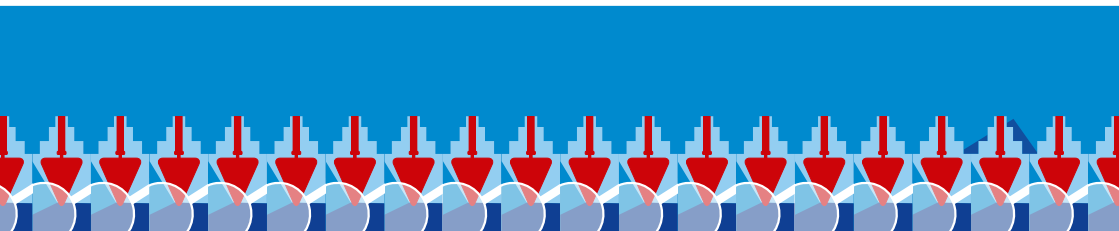

III. Monumentenzorg & Welstand

Monumentenzorg richt zich op het in stand houden van de architectuurhistorisch waardevolle elementen in de stad op zodanige wijze, dat deze zowel een functie kunnen blijven vervullen in het stedelijk leven, inclusief ruimte voor eigentijdse opgaven zoals duurzaamheid, als blijvend een waardevol belevings-aspect vormen voor de huidige en toekomstige generaties. Het lopende programma monumentenzorg bestaat uit: Cultuurwaardenonderzoek naar en inventarisatie van de 'Jonge Bouwkunst' (1965-1995). Het beschermen van erfgoed door middel van het aanwijzen van gemeentelijke monumenten (actuele werkvoorraad: Indisch erfgoed, funerair erfgoed, winkelarchitectuur, erfgoed Koude Oorlog, scholen). Objectbeheer door middel van het WABO-vergunningstelsel en het faciliteren van eigenaren en beheerders van het erfgoed. Structuurbeheer door het borgen van de cultuurhistorie in ruimtelijke plannen. Kennisdelen, voorlichting, promotie (Open Monumentendag, Cultuurmenu, Dag van de Haagse Geschiedenis, publicaties in de VOM-reeks en exposities in het HIC en in de HIP's).

Colofon

Dit is een uitgave van
Gemeente Den Haag

Haags Gemeentearchief
Archeologie
Monumentenzorg & Welstand

200 exemplaren

maart 2021